

MATERIÁLY

VÁCLAV RICHTER

ZPRÁVY O MALBÁCH KARLA TÖPPERERA V BRTNICI

V článku o přenocování císaře Karla VI. v Brtnici u Jihlavy¹ jsem se zmínil o zvláštním tisku vydaném k tomuto císařovu dvojímu pobytu v západomoravském městečku (na bývalé Haberské cestě) dne 23. června 1723 a v listopadu 1723. Při druhé návštěvě (na podzim) si podle textu panovník prohlédl collaltskou obrazárnu podobizen.² Tato sbírka, čítající na začátku 19. století asi 200 obrazů,³ dnes na brtnickém hradě už neexistuje. Ale v hlavním sále prvního poschodí je dosud instalováno dřevěné obložení stěn, na němž jsou namalovány vjezdy Habsburků do Brtnice (Ferdinanda II. 1630, Ferdinanda III. 1638, Leopolda I. 1679, Josefa I. 1701 a Karla VI. 1723). Ve zmíněném spisku se o této výzdobě ještě nemluví. Byla však podnícena cestou Karla VI. a vznikla hned po ní.

Autorem této historizující oslavy byl — jak plyne z dokladů — moravský malíř Karel Frant. Töpffer († 1738 ve Velkém Meziříčí),⁴ jenž podle J. P. Cerroňho provedl mimo jiné v Brtnici i nezachovaný život sv. Františka z Pauly ve čtyřech odděleních, a to v křížové chodbě bývalého pavlánského kláštera. Pozoruhodná stavba konventu z první poloviny 17. věku je nyní ve velmi zehátralém stavu. Některé údaje o Töpfferovi na Brtnicku (pictor Carolus) byly uveřejněny již před třiceti lety.⁵

Shora uvedených podobizen v Brtnici, které byly soustředěny do sálu v druhém poschodí s biliárem, se týká zpráva z r. 1716 o jejich kopírování. Bylo svěřeno italskému malíři, jehož jméno není uvedeno (měl manželku ve Velkém Meziříčí a pracoval asi také ve Žďáře). V Brtnici mu pomáhal místní malíř Pallas.⁶

První údaje o Töpfferovi a o malbě „vjezdů“ znám z 1. prosince 1723, kdy se připravoval materiál.⁷ O týden později (8. prosince) posílal brtnický regent hraběti Collaltovi smlouvu sjednanou s Töpfferem⁸ a téhož dne se o něm zmiňuje brtnický farář J. Koranda.⁹ Podle hlášení brtnického regenta začala práce hned nato;¹⁰ malíř žádal o zaslání podobizen císaře, císařovny a hraběte Klaudia Collalto.¹¹ Tehdy také psal korektor brtnických pavlánů Collaltovi o podobizně

Rombalda Collalto, zakladatele pavlánského konventu v Brtnici, určené pro Vranov u Brna.¹² Snad do konce roku 1723 spadají dvě další zprávy faráře J. Korandy o postupu prací v Brtnici,¹³ které pokračovaly i v roce 1724.¹⁴ Malíř byl zdržován současnou zakázkou v Polné,¹⁵ ale v červenci sliboval, že obrazy dokončí.¹⁶ Slib patrně splnil, jelikož se později již o něm na zámku nemluví. Jen ještě na jaře 1725 dodal obraz sv. Jana Křt. s neuvedeným určením.¹⁷

K pramenům o díle K. Töppera v brtnickém sále lze připojit zajímavou zmínku 1728 o hledání mramorové podlahy v ruině hradu Rukštejna u Brtnice pro zámecký sál (?)¹⁸ a konečně několik dat z téže doby o jesuitovi P. Jos. Schönowitzovi v Telči, jenž diletoval v malířství.¹⁹

P o z n á m k y

- ¹ V. Richter, Zprávy o collaltských nástěnných kobercích navržených Tiziánem, Umění VII, 1959, 406.
- ² SAB, Collalto I/2/9: Postero die sacris peractis Collaltinam pinacothecam augustissimus Carolus per horam circumlustrando, Collaltinae domus heroum heroïdumque, quarum inibi expresse et affabre exornatae icones erant nomina et gesta scitatus, seriem et numerum, titulos percellere ad extremum voluit; cui Rambaldus comes Collaltianam historiam, cum mox collectum iri, significasset, caesar, perlegam, inquit, lubenti animo, ubi fuerit typis mandata.
- ³ Srov. J. P. Cerroni, Skizze einer Geschichte d. bild. Künste in Mähren II. 1807, 93 (rkp. SAB, Cerr. I. 33). — Gr. Wolny, Die Markgrafschaft Mähren VI (1842), 356.
- ⁴ Pr. Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců, Praha 1936, 698.
- ⁵ V. Richter, Archivní materiále k západomoravské topografii, ČVSMO XLV, 1932 (zvl. ot.) č. 10, 22, 23, 24, 43.
- ⁶ SAB, Collalto VII/16/15: Dopis panského úředníka Vác. Pischela hraběti Collaltovi. Brtnice, 7. listopadu 1716: Pictori italico Sara reduci gratiosam Suae Excellentiae ordinationem tam quo ad porigendum deputatum, quam prosequendam picturam retuli, qui promptus immediate ad laborem se obtulit et postquam ab eodem percipissem, quod omnes in superiori sala seu pilcar effigies de novo copiari debeant, accessi tam precipitanem, quam burggravium, ut tela pro iisdem extradatur et pictori Pirnicensi Pallas pro faciendo Grunt communicetur, ejus initium jam jam factum. Et ille pictor Italus in prima effigie laborare incepit, promittendo, quod pro Sua Excellentia sola et nullo alio pingere conabitur, nihilominus adverto ex illo, quod difficile ipsi accidat pro solo deputatu laborare, maxime cum absque famulitio et uxore sit et ipsemet sibi cibos et alia necessaria providere se incapacem sentiat et quia etiam quandoque tam pro uxore Mezritzi existente, quam etiam pro suis propriis necessitatibus aliqua pecunia indiget, sic peti me, ut Suae Excellentiae ejusdem necessitatem referam et gratiosae dispositioni significem, an non placeret illi pro quavis parte juxta proprium arbitrium aliquam paratam solutionem assignare, vel prout alias gratiose dirigere dignarentur, usque ad felicem Italia reditum aliquod medium addicere, ego interim cubiculum in arce illi accomodavi et providebo illum cum mea mensa et reliquis necessariis, donec Sua Excellentia ulterius hoc in passu disponere et mihi gratiose rescribere dignabuntur.
- ⁷ SAB, Collalto VII/16/2: Dopis regenta Jos. Ant. Doberschitze hraběti Collaltovi. Brtnice, 1. prosince 1723: Pictor Töpfer hodierna die cum hujate occasione pro coemendis coloribus

Brunam discessit, arcularius Volleincensis (= Měřín) erat etiam hodie hic et cum ipso ratione illarum, in magna sala, necessariarum lattarum, vulgo Leisten, et lambretarum pro ejus labore ad 12 fl. contraxi, qui penes pro omni die ad 3 mensuras caerevisiae sibi exceptionem fecit, credo, quod Sua Excellentia desuper nullam difficultatem sit habiturus, ubinam asseres ad flinetas et pistoletas facere debebit. Praedictus pictor se offert praenominatos Leisten et Lambreten absque particulari aut extra solutione diligentissime inaurare, si autem haec inauratio cum bono auro fieri deberet, obligaretur Excellentissimus Dominus libellos boni auri ex propriis emere, nam ipse hanc expositionem ex suo saculo praestare non posset, nam de hoc contractui nihil est incorporatum. Et tam bene pictor, quam arcularius, futura septimana initium ad laborem certo facient.

- ⁸ SAB, Collalto VII/16/10: Dopis regenta Jos. Ant. Doberschitze hraběti Collaltovi. Brtnice, 8. prosince 1723: Desgleichen überschicke auch des Malers Original-Contract gehorsamst, weilen besser zu seyn erachte, das solche in Euer Hochgräfl. Händen als bey dem Räntamt sich befunden, dahingegen habe dem Räntschreiber zwey vidimirte Copias zu seinem Verhalt angehändiget... Der Maler aber ist von Einkaufung deren Farben zu dato nicht revertiret, hoffe doch, das er morgen abends samt dem Tischler von Wollein sich gewissenlichen alhier einfunden und alsdann seine Arbeit fleissig proseguiren wird, denn er scheint mir ebenfals ein guter Mann zu seyn.
- ⁹ SAB, Collalto VII/16/3: Dopis brtnického faráře J. Korandy hraběti Collaltovi. Brtnice, 8. prosince 1723: Carolus pictor Pirnitzium heri appulit Bruna oram vestis Excellentiae Suae exosculatur devotissime: disponet sua haec hebdomada et die lunae picturam inchoabit.
- ¹⁰ SAB, Collalto VII/16/3: Dopis regenta J. A. Doberschitze hraběti Collaltovi. Brtnice, 11. prosince 1723: Der Maler und Tischler von Wollein seyn vergangenen Mittwoch anhero in die Arbeit gekommen und nun wirklich in Werken begriffen, der Tischler verfertigt nun etwelche Blindrahmen, damit der Maler mit Aufspan und Grüntung der Leinwad nicht gesäumet ist, unterdessen richt er sich die Farben zu und ich habe ihm 34 Elen gute Leinwad nach seinem Verlang beygeschafft, aber jede Elen vor 9 Cr. bezahlen müssen, weilen weder hier, noch zu Tscherna eine taugliche vorhanden gewesen. — Dopis téhož témuž. Brtnice, 18. prosince 1723: Maler und Tischler seynd sehr fleissig, werde ihnen auch vor meiner Abreis die weitere Emsigkeit ernstlich einbinden und beste Veranstaltung unterlassen...
- ¹¹ SAB, Collalto VII/16/3: Dopis brtnického faráře J. Korandy hraběti Collaltovi. Brtnice, 20. prosince 1723: Pictor Carolus oram vestis reverentissime deosculans, in coepto opere solertem se gerit. Exoptat aliqua occasione, prout Excellentissima Dominatio disposuerat, sibi contrafee augustissimi augustissimacque, nec non d. d. comitis Claudii submitti.
- ¹² SAB, Collalto VII/16/3: Dopis pavlánského korrektora Fr. Frant. Drexlera hraběti Collaltovi. Brtnice, 21. prosince 1723: Transmitto in simul secundum benignissimam resolutionem ac gratiosissimum mandatum Illustrissimae ac Excellentissimae Dominationis Suae mihi communicatam mensuram, tam altitudinis, quam latitudinis, cujus esse deberet effigies primi nostri fundatoris Pirnicensis gratiosissimi, quam effigiem pariter erecto corpore stare oporteret: tantae enim altitudinis et latitudinis, uti et corporis erecti sunt caeterae effigies omnes in pian memoriam fundatorum gratiosissimorum priuorum nostrae hujatis provinciae Germano-Boëmo-Hungaricae Wranoviensi in conventu nostro depictae, prout mihi insinuaverat meus eximius pater provincialis, qui ob obtinendam dictam effigiem omni plenus consolatione pretioso affectui ulteriori se humilissime recommendat, ipseque pro hac consolatoria obtentione gratiarum actionem deponet.
- ¹³ SAB, Collalto VII/16/10: Dopis brtnického faráře J. Korandy hraběti Collaltovi. Brtnice, bez data: Pictor Carolus vestis simbriam veneratur, sedulus in labore continue. Humillime

autem veniam implorat, ne Excellentissima Dominatio sinistro animo ferat, quod Polnam ad tres hebdomadas excurrere intendat. Arbitratur ille, quod in Majo laborem Pirnitzii sit absoluturus. Haecque de causa ne feriretur verbum dedit, quod in Junio novam capellam sc. Barbarae dicendam in fresco pingere velit Polnae auxilium haeserat crebrius Pirnitzensem laborem absolvi annans. Cum autem integrac suae fidei consulere velit et cum labore decurrere Pirnitzii luride detrectet (facile 6 hebdomadibus Pirnitzii adhuc pingendum habebit) cogitur Polnam, ne murari in illorum fabrica per illum delineantur, post tres hebdomadas rursus Pirnitzium se conferet et salum plene absolvet. A decembri dignetur fidem adhibere continue laborat, cum socio a februario multum illum contrafee detinuerant. — Dopis téhož témuž. Brtnice, bez data: Pictor Carolus nudius tertius Polna rediit, laborem Pirnitzii prosequitur . . .

- ¹⁴ SAB, Collalto VII/16/13: Dopis regenta J. A. Doberschütze hraběti Collaltovi. Brtnice, 26. dubna 1724: Der Maler Carl arbeitet schon an dem siebenten Stück im grossen Sal und last sich die Perfectionirung seiner Gemähle nach Möglichkeit angelegen seyn, dem ich dan auch die in zweyen Verschlägen remittirte Bilder zugestellet, damit er solche mit dem Schlossverwalter widumben an seine Gebühr verhängen möge und ich werde auch selbst gegenwärtig seyn, damit alles wohl aufgerichtet seye. Den Fussboden im Sal will schon auf solche Weis renoviren lassen, auf das Euer hochgräfl. Excellenz Satisfaction haben mechte, massen ich schon mit einem Mauernmeister destwegen gesprochen und noch in dieser Wochen hierzu den Anfang zu machen verordnet . . . — Dopis téhož témuž. Brtnice, 3. května 1724: Pictor Carolus est diligens et semper in suo labore progreditur et ego spero Suam Excellentiam cum suo labore gratiosissimum contentum invenire.
- ¹⁵ SAB, Collalto VII/16/13: Dopis regenta J. A. Doberschütze hraběti Collaltovi. Brtnice, 12. července 1724: Cris pictori Carolo Polnam scribam et ipsum huc citabo, ut Excellentiae Vestrae cubicula ad purgandum evacuet, nam ibi suos colores et adhuc non perfectas imagines habet, alia cubicula omnia sunt purgata et adhuc semel purgabantur, imagines perfectae omnes jam sunt suis locis acclavatae et certo pulcherrime apparent, 5 de minoribus imaginibus apud fenestras pictor adhuc elaborandas habet, notificavit autem domino parocho Coranda, quod velit a Polna discedere et hic labori incumbere. Pavimentum in sala mihi valde placet, nec dubito, quin etiam Vestra Excellentia omne placitum gratiosissime inveniet, est enim multo pulchrius factum, quam mihi imaginatus fui. Rationem capellae Pržibislaviensis refero me ad nupernam meam relationem et asseculo, quod ibi cum omni diligentia laboretur et nec minimum negligatur.
- ¹⁶ SAB, Collalto VII/16/13: Dopis regenta J. A. Doberschütze hraběti Collaltovi. Brtnice, 19. července 1724: Pictor Carolus praeterito die lunae cum suo socio iterum hic loci advenit et statim cubicula Excellentiae Vestrae evacuit, modo Schloss-Verwalterus etiam ista purgare permittit. Pictor autem in superiori condignatione et quidem in magno cubiculo prope gradus pingit et conatus est omnes adhuc deficientes imagines successive perficere, etiam ante finitum totalem laborem abhinc non discedere promittit.
- ¹⁷ SAB, Collalto VII/16/7: Dopis hejtmána Aschenbrennera hraběti Collaltovi. Brtnice, 26. května 1725: Das Bild des heyl. Johann Täufer hat der Carl Maler abgeben . . .
- ¹⁸ SAB, Collalto VII/16/11: Dopis úředníka M. Tovary hraběnce Collaltové. Brtnice, 31. července 1728: . . . deme gemäss, was auf gnädigste Verordnung Eurer hoch-reichs-gräfl. Excellenz mir der Herr Inspector unterm 29. dieses wegen des zu Rockstein gefunden wordenen und dem Boden in gemalten Sal alhier zu Pirnitz gleichen solleuden Bodens überschrieben, Euer hoch-reichs-gräfl. Excellenz untertänig gehorsamst diene, wie dass zwar einige Schanzen, welche um den grossen Thurn herumgehen und zwischen denen-selben ein Boden allda gefunden worden, solcher aber nicht von Marmor, noch gemalen, sondern von der Feuchtigkeit etwas rötlicht, und etwas grünlicht seye, Keller-Tür aber

bis hero keine, wessentwegen man anietzo denen Schanzen wird nachgraben lassen müssen und nachdeme alsdann noch keine Tür hervorscheinen sollte, so wird man notwendig bemüssiget seyn den innerhalb des Schlosses befündlichen Schütt und Erdreich ausführen zu lassen, allwo dan endlichen eine Tür zu einen Keller, sofern jemals eine gewesen, anzutreffen nicht zweyfle.

¹⁹ SAB, Collalto VII/16/11: Dopis J. Schönowitze hraběti Collaltovi. Bez data: Quando quidem ita placuit Excellentissimo ac Illustrissimo domino comiti, erga me servulorum minimum se se beneficium exhibere, ut pro meis picturis colores quosdam Vienna procurare gratiose intendat. Quare illa adeo magna Excellentissimae ac Illustrissimae Dominationis erga me benevolentia fretus, praesumo, prout petitum est, hos ipsos colores in sequentibus lineolis annotare, qui optime acquiri poterunt Viennae apud quendam materialistam Hyeronimum Pozzi auf den Graben bey'm Walfisch.

Optimam Viennensem lanam	duos lotones
Optimum Berlin Blau	duos lotones
Cinabarium	unum lotonem
Schifferweiss mundum	unam libram
Pimssenstein, aliter pumicem	mediam libram

Suae Illustrissimae Excellentiae servorum minimus Pater Josephus Schönowitz e Societate Jesu p. t. concionator Teltzii ad s. Jacobum dominicalis. Poznámka: Memoria per il stolmaster, che deve procedere questi colori a mie spese, e mandarmeli benissimo conditionati in una scattolla quando nerra un carro di vittuarie liquali colori sono per un p. Jesuita di Telcz.

Tamže: Dopis jesuity P. J. Schönowitze hraběnce Collaltové. Telč, 9. února 1729: (po přání k jmeninám) . . . teils ein Bild des heil. Joannis Neponuceni von meiner Arbeit in aller Untertänigkeit zu praesentiren . . . (Týž píše zároveň hraběti téhož dne: Praesumpsi excellentissimae ac illustrissimae d. d. comitissae pro die onomastica aliquam icunculam cum appreciatione transmittere).